

FRA »AGNSLEF FJERDING«

LIDT LANDSBYHISTORIE FRA MIDDELALDEREN

VED ALBERT THOMSEN

VINDINGE Aa og dens nordlige Arm Hjulby Aa eller Ladegaardsaaen, som gennem Søen fortsætter ud til Fjorden, hvor nu Nyborg ligger, synes fra gammel Tid at have dannet Skel mellem to »Bygder«, en nordlig — Avnslev, Hjulby, Bovense, Ullerslev og Fløstrup Sogne, og en sydlig — omkring Vindinge. De brede Engdrag og Aerne skilte naturligt Vindinge Herreds nordlige Del fra det øvrige, og langt op mod vore Dage har dette Skel været kendeligt; der var en ringe men dog kendelig Forskel i Sprogstøne og Skikke mellem Folkene norden for Aaen og »dem over fra den anden Side«.

Det er i Valdemar Sejrs »Jordebog« vi møder Betegnelsen »Agnslaf Fjerding«. I denne mærkelige Fortegnelse over Kongens Jordegods er Vindinge Herred delt i fire »Fjerdinger« (Avnslev, Kullerup, Ørbæk og Søllinge), hvoraf Avnslev Fjerding omfattede de fem Sogne N. f. Aaen og i Størrelse og Vurderingstal langt overgik de tre andre Fjerdinger.

— Hvad Navnet paa Højen ved Siden af Tingstedet angaar, da skal Me^hhøj vel nærmest tydes som *Mindehøj*, den var jo som nævnt en Gravhøj fra Oldtiden, et Minde over en eller anden Høvding eller Storbonde.¹⁾ —

— I Nærheden af de fleste gamle Tingsteder fandtes gerne et Rettersted, en Galgehøj. Paa Udskiftningskortet over Avnslev findes Navnet *Galgebjerg*; det er Bakken Øst for Hans Rasmussens Gaard i Pilevad, mellem Landevejen og Hovgyden.

— De aabne Tingsteder forsvandt sidst i 1600'erne. Et kgl. Brev bestemte 1688, at der skulde bygges Tinghuse i Stedet. To Aar før, ^{22/12} 1686, var Vinding Herred blevet forenet med Bjerge og Aasum Herreder, og Tingstedet kom nu til at ligge i Lange^sskov, og senere i Røjrup.

— Men det ældgamle Tingsted, »Stenhoben« i Aalykke Skov, blev glemt og øde, Stenene fjærnedes og Mindehøjen blev jævnet ud; kun i de gamle Bønders trofaste Hukommelse blev Mindet om den bevaret til vor Tid.

¹⁾ Navnet kunde maaske ogsaa komme af *Med*, et Mærke, der betegner et Grænseskel. Men da den er en Gravhøj, passer »Mindehøj« vist bedst.

I.

LANDSBYERNE OG DERES NAVNE.

DE ældste Beboere i Vinding Herred holdt til i Strandegnene. Her opslog de deres Telte, her klinede de deres første fattige Hytter op, her vidner endnu en lang Række Sten- og Broncealderhøje om den ældgamle Bebyggelse langs Kysten. Senere — sandsynligvis i Jernalderen — bredte Befolkningen sig ind over Landet, ryddede Skov og opdyrkede den gode frugtbare Muld. Her i Herredets inderste Sogne findes derfor ogsaa færre Stenalderhøje, men adskillige rige Fund fra Jernalderen.

Vistnok gennem hele Oldtiden boede Menneskene spredt, hver Familie eller Slægt for sig, og ikke i Landsbyer. Fra nogle interessante Udgravninger i Thy (1922) ved man en Del om, hvorledes Husene saa ud i Jernalderen: de var opført af Stolper med Risfletning og Lerklining, Formen var rektangulær som vor Tids Huse, Taget var af Straa og Lervæggene var kalkede og dækkede med Straamaatter.

I Sommeren 1924 blev der paa Gaardejer Poul Rasmussens Mark ved *Rejstrup* fremdraget nogle Rester af en Boplads fra omtrent samme Tid. En Undersøgelse, som Museumsinsp. Hans Kjær fra Nationalmuseet foretog, viste, at selve Hustomten har

ligget paa Markens højeste Sted, hvor nu den store Kalkudgravning ligger, saa af selve Bopladslaget er der kun lidet tilbage; men der fandtes derimod nogle store Fordybninger, Gruber, hvorfra man har taget Ler til at kline Huset op med, og derefter er disse Huller benyttet til Affaldsgruber, hvor man har henkastet alle Slags tiloversblevne Sager. I den ene Lergrube, som var c. 3 m lang og 1 m dyb, laa der saaledes talrige Skaar af Lerkar, Knogler af forskellige Husdyr og et Par Stumper af en Ildbuk. Nogle af Skaarene stammer fra meget store Kar eller »Tønder«, der har været brugt til at gemme f. Eks. Mel, Mælk eller Kødvarer i.

Det er det ældste Vidnesbyrd om »Huse«, vi har her fra Egnen, idet Fundet sandsynligvis stammer fra »Folkevandringens Tid«, altsaa omtr. 400 e. Kr.

Overgangen fra Oldtiden til Middelalderen finder Sted i den saakaldte »Vikingetid«, denne bevægede Periode, da Nordboerne gæster de rige Kulturlande i Vest og Syd for at plyndre eller handle. Omtrent paa den Tid er det, at *Landsbyerne* opstaar. Det var urolige Aar; derfor søgte man Sikkerhed og Værn ved at bo sammen; hver Familie havde stedse sit »Bol«, sin Arvejord, men alle var fælles om Udmarkerne, som man i Fællesskab havde ryddet og opdyrket eller indtaget til Græsning.

Om Landsbyernes Aldersfølge er det vanskeligt at sige noget sikkert. Mange Forskere mener, at de Byer, hvis Navne ender paa *ing* hører til de ældste. Hertil hører altsaa Vindinge, den gamle Herredsby, samt Ellinge og Refsvindinge,¹⁾ saavel som en Mængde

¹⁾ Herregaarden *Risinge* er uden Tvivl opstaaet af en ældgammel Landsby.

Landsbyer i Syd- og Midtfyen. I de fleste Tilfælde er det umuligt at afgøre, hvad disse Bynavne »betyder«¹⁾.

Det lader sig lettere gøre med *lev*-Byerne, som ogsaa hører til de ældste (c. 500—800). Forleddet i disse Navne er nemlig altid et Personnavn. Ofte ligger disse Landsbyer samlede i Grupper eller Rækker; saaledes danner jo Avnslev, Ullerslev og Marslev en Række fra Bæltet ind til Odense. Det sidste Led i Navnene: *lev* kan forklares som et ældgammelt Ord for Jordegods, der er overdraget i Arv og Eje til en bestemt Person, nemlig den Mand, der er nævnt i Bynavnets Forled. *Avnslev* er saaledes dannet af *Agners=Lev*, det Jordomraade, som var i Agners og hans Æts Eje.

Disse *lev*-Byer er sikkert ikke opstaaet ved, at flere Familier flyttede sammen og dannede By i Fællesskab. Det er Høvdingebyer. De bærer endnu Navn efter den Storbonde, der grundede dem.

Hvem den Agner²⁾ var, som gav Avnslev Navn, ved vi ikke, Navnet er ikke sjældent her i Danmark paa Vikingetiden; hos Saxo træffer vi det flere Gange. Regner Lodbrog havde en Søn, der hed Agner. En anden Kongesøn, Agner Ingjalds Søn, nævnes i Rolf Krakes Tid, Bjarke fældede ham. Navnet skrives ogsaa *Agnar*. I vor Tid bruges det ogsaa undertiden. Selv om vor Agner vistnok ikke er nogen historisk kendt Person, saa kan vi dog gaa ud fra, at han har været en ret betydelig Mand, en rig Bonde, at regne efter det store Jordomraade, han underlagde sig.

¹⁾ I »Fortid og Nutid« 1925 har Dr. Gudmund Schütte fremsat et interessant Forslag til Tydning af disse *ing*-Byer.

²⁾ Egentlig burde man altsaa skrive *Agnerslev* eller *Agnsløv*.

Maaske er han en fremmed, en Nýbygger, der som den første tager Jord under Plov, hvor nu Byen ligger, og rejser sig en stor og statelig Gaard, omgivet af Trælles og Svendes Vaaninger. Maaske er han en Høvding, der har erobret en ældre Landsby paa dette Sted, og den er da — som hans *lev*, hans Slægtsgods til Arv og Eje — blevet opnævnt efter ham. Det samme maa gælde *Ullerslev*, Nabobyen i Vest. Det skrives i 1320: *Ulwersleff* og indeholder Navnet *Ulf* (eller *Ull*).

Ogsaa *Hjulby*¹⁾ er en ældgammel Bebyggelse. Her har efter Traditionen ligget en Kongsgaard, hvor Kongerne tog ind, naar de var paa Rejse gennem Landet; sandsynligvis har Aaen tidligere været sejlbart helt til Gaarden²⁾.

Bovense er sikkert yngre. Navnet forklares i Regelen — ligesom Købstaden *Bogense* — som *Bognæs*, *Bøgenæs*; den skulde da have Navn efter et Næs med Bøgeskov paa, ved Storebæltskysten. Et saadant egentligt »Næs« findes imidlertid ikke ud for Bovense, men Kystlinen kan udmærket godt have undergaaet ret store Forandringer i de c. 1000 Aar, der er gaaet, siden Byen blev opnævnt efter Næsset. Her har da været Læ og Ly bag den skovbevoksede Odde, saa Skibe kunde lægge ind; herfra skete Handel og Samkvem med andre Bygder. En vis Betydning maa det Næs vel have haft for Byen, siden den tog Navn efter det — Men helt tilfredsstillende er denne Navnetydning *Bovense* = *Bøgenæs* nu ikke; maaske

¹⁾ Forleddet *Hjul* kan muligvis staa i Forbindelse med Solguddommens hellige Tegn, Hjulet.

²⁾ Valdemar d. Store har dateret et Brev herfra 1180 og Knud d. 6. 1183. Erik Plovpenning gav sin Datter Jutta Hjulby i Arvegods, og hun afhændede Godset til Erik Glipping i 1284.

kan der engang gives en mere overbevisende For-
klaring¹⁾.

Saa er der *Torperne*, de mindre Byers store *Vrim-*
mel. Her paa Egnen har vi *Skalkendrup*, *Korken-*
drup, *Rejstrup*, *Dinstrup*, *Kissendrup*, *Mullerup*,
Fløstrup m. fl. Det er *Udflytterbyer*. De opstaar
ved, at en *Bonde* fra en af de gamle *Adelbyer* (*-inge*,
-lev, *-by*) tog *Jord* under *Plov* i *Byens* yderste *Mar-*
ker og rejste sig en *Gaard* der. Ofte var det vel
Storbondesønnerne fra de gamle *Gaarde* i *Byen*, hvor
ældste *Søn* arvede *Hovedlodden*, mens de yngre maatte
tage *Jord* andensteds, hvis de ikke vilde gaa hjemme
hos *Broderen*. De nye *Landsbyer*, der opstod omkring
den første *Udflyttergaard*, fik *Navn* efter *Grundlæg-*
geren. Thi *Forleddet* i disse *Landsbynavne* er oftest
et *Mandsnavn*. Efterleddet *Torp* betyder nærmest en
Udflytterby. I *Jydske Lov* staar et *Sted*: *Torp* er
frembragt af *Mark*; og *Ærkebisp*en *Andreas Sunesøn*
giver en lignende *Forklaring*: »et *Torp* er en *By*,
som man ved er *udrundet* af en *anden*. Disse *Byer*
opstaar i *Løbet* af et *Par Aarhundreder*, fra c. 1000
til 1300, enkelte er endnu yngre. Som *Regel* er de
mindre *Byer*, og deres *Jordtilliggende* er den *Dag* i
Dag oftest meget mindre end de gamle »*Adelbyer*«,
hvorfra de er *udrundet*.

Ved *Hjælp* af de gamle *Skriveformer*, der er be-
varet af disse *Landsbynavne*, kan man tyde de fleste
af dem.

Skalkendrup skrives 1300 *Scalketorp*. — *Skalk*
(*Skialgi*) er et gammel nordisk *Mandsnavn*, selv om

¹⁾ De ældste *Former* er 1405 *Bogense*, 1407 *Bonase*, 1579
Bouensse.

det hører til de mere sjældne. Saxo nævner en Kæmpe, som hed Skalk¹⁾.

Korkendrup er vanskeligere at tyde, idet Stave-
maaden i ældre Tid skifter mellem Kork og Korp
i Forleddet²⁾. Der er adskilligt, som tyder paa, at
Korpendrup er den ældste Form; i 1700'erne blev
den nuværende den almindelige. Forleddet Korp
(eller Kork = Kark) er sikkert et olddansk Mands-
navn³⁾. Det samme gælder *Rejstrup*, idet Rej vel er
Resten af Regner eller Rether. (1580: Reystrup).

Fløstrup bør staves uden d (ikke som nu Flødstrup)
for det kommer utvivlsomt af Navnet *Flose*; i 1438
skrives det Fløstorp.

I *Mullerup* findes vist Navnet *Mule*. *Kissendrup*
hed 1408 *Keszendrup* og 1414 *Kørsendrup*; jeg kender
ikke det Navn, hvoraf Forleddet — ligesom *Kisserup*
ved *Holbæk* — er dannet. *Dinestrup* er yngre, det hed
vel oprindelig *Dinestorp*. I *Hagendrup* finder vi
Mandsnavnet *Hagen* (*Haken*).

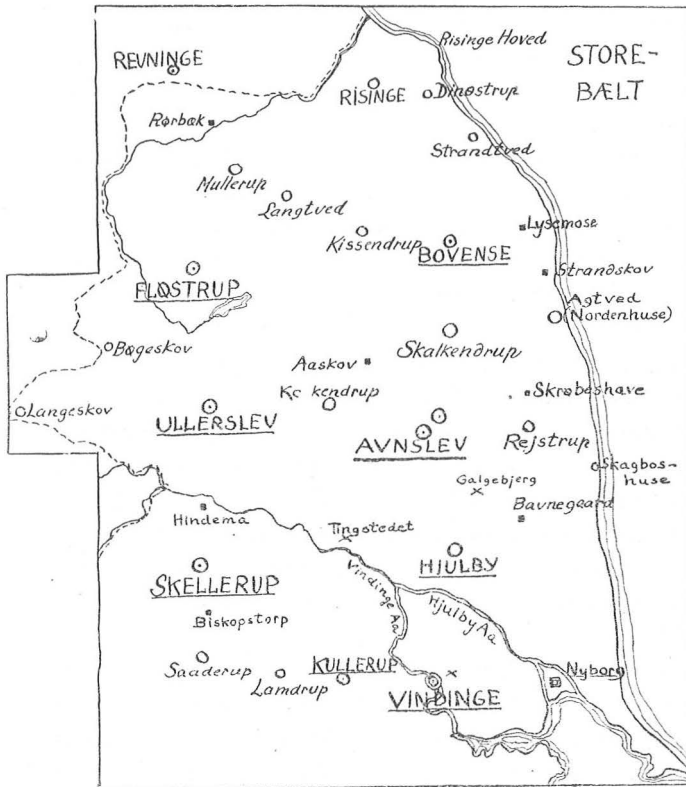
Efterhaanden som Vikingetiden ebber ud, lidt
efter Englands Erobring, og de danske Bønder mere
og mere faar Smag for Fredens Sysler, skrider Ryd-
ningen og Opdyrkningen af den danske Jord frem
med stedse større Fart. Det dyrkede Areal fordobledes
i Løbet af maaske et Par Aarhundreder. Der ind-
vindes nu saa megen ny Jord, at der fra c. 1200
indtil c. 1600 ingen større Udvidelser fandt Sted.

¹⁾ Skellerup maa sandsynligvis afledes af det samme Navn:
Skialgætorp.

²⁾ 1433, 1483 og 1491 *Korpendrup*, 1500, 1558 ligeledes, 1583
Korkendrup, 1623, 1660 og 1664 *Korpendrup*, 1687, 1688, 1767
Korkendrup.

³⁾ *Kabbi*, deraf *Kabbætorp* i *Skaane* og vel ogsaa *Kappendrup*
i *Nordfyen* og ved *Rønninge*.

Torpbønderne har ved deres slidsomme og haarde Nybyggerarbejde givet Landet et nyt Udseende; de forvandlede det fra et Skovland med spredte Ager-

rydninger omkring de ældste Byer til et kornbølgende Agerland med vidtstrakte Græsgange imellem Skovene.

Omkring den gamle Adelby Agnerslev voksede i Nord, Øst og Vest tre nye Landsbyer op. Det tyndede ud i det mægtige Skovbælte langs op med

Bæltkysten, Storskoven blev til smaa Skove og Lunde. Imod Syd laa Engene og Moserne ved »Aalykkerne« og Hjulby ned mod Aaen, som skilte Agnerslev-Bygden fra den øvrige Del af Herredet.

Omtrent fra samme Tid — den ældre Middelalder — er de to smaa »Byer« *Strandtved* og *Agtved* ude ved Kysten¹⁾. Endelsen »tved« (tveit) betyder et afskaaret Stykke Jord, der f. Eks. ligger mellem en Aa og en Skov, mellem en Skov og Stranden eller lign. Saaledes her. Strandtveds Bys Jorder laa mellem Risingskovene og Stranden. *Agtved* er et vistnok nu ganske glemt og ukendt Navn for en Del af Nordenhuse. 1579 skrives det Aggethued, 1610 Agtved, 1666 Agetved. I 1688 omtales det som en By med 3 Gaarde og 9 Huse. Her boede en Del Fiskere i Huse med smaa Jordlodder til; i 1664 kaldes nogle af Husene: de nørre Fiskerhuse; senere dannes Formen Nordenhuse, som nu ganske har affivet det gamle Navn Agtved. Forleddet er sikkert Agge (Aggi), et ret almindeligt olddansk Mandsnavn. En Bonde af det Navn har maaske i sin Tid som den første ryddet og dyrket et »Tved« op fra Skoven ud mod Stranden.

Torp-Byernes Anlæggelse betegner den største »Udflytning« i vort Lands Historie indtil Stavnsbaandsløsningen og Udskiftningen. Men ogsaa i Middelalderens senere Tid og i 1600'erne skete det dog undertiden, at en Bonde brød Fællesskabet i de gamle Byer og flyttede ud i de yderste Marker, hvor hidtil udyrket Jord ventede paa Plov og Sædemand. Saaledes opstod de enlige Gaarde i Sogdenes Yderkanter.

¹⁾ Og *Langtved* mellem Mullerup og Kissendrup.

Her i vore Sogne er *Aaskov* den ældste, nævnt allerede paa Dronning Margrethes Tid, 1408. Om her som nu altid har været to Gaarde, eller om den første engang er delt i to, er vanskeligt at afgøre; i de middelalderlige Breve nævnes blot »en Gaard i Aaskov«. Tidligt er den kommet i Adelsfolks Eje, saaledes Mænd af Slægterne Bild og Algudsen.

Skrøbeshave nævnes første Gang i 1558, *Lysemose*, *Grønholt* og *Strandskov* i 1604. I Matrikelbøgerne fra 1664 findes ogsaa af enlige Gaarde og Huse — foruden ovennævnte — *Glambæk* og *Hekkenfeldt*, de er sikkert noget ældre. Der hvor nu Juelsberg ligger, laa i 1600'erne den gamle *Bavnegaard* tæt op til Baynehøj, eller Barnehøj, som Landmaalerne kalder dem paa Udskiftningskortet.

Rørbæk nævnes som en adelig Sædegaard 1438, og *Risinge* i 1518 (Rydsinge i 1610 Riszingh).

Langt yngre Bebyggelser er *Aalykke* (de første Gaarde udflyttedes fra Avnslev efter 1800), *Bøgeskov*, *Langeskov* og *Skagboeshuse*¹⁾.

De gamle Landsbyer bestod kun af Gaarde. Huse som vor Tids »Gadehuse« eller Husmandssteder kendtes ikke. Op til Gaarden laa Toften, Bondens Særjord, hvorover han uafhængigt raadede. Uden om Tofterne laa Byens Vange, der igen var delt i en stor Mængde »Aase« og »Agre«, saa hver Gaard havde mangfoldige Strimler Jord i hver Vang. De yderste (og daarligste) Jorder laa hen som fælles Græsgange for Byens Kreaturer.

¹⁾ Den første Mand, som byggede her, skal iflg. stedlig Tradition have været en Skagbo, en Mand fra Skagen.

Byernes Grundplaner er noget forskellige. Rejstrup er saaledes en typisk »Rundby«, hvor Gaardene ligger i Kreds om Gadekær og »Forte« (det gamle Navn for Midtpladsen i Byen). Skalkendrup har vist ogsaa været en Rundby oprindelig, men har senere faaet den nuværende lange Form, ligesom Bovense og Korkendrup, der er »Langbyer«, Gaardene samler sig ikke om en central Plads, men ligger langs Vejen. Avnslev bestaar jo egentlig af to Landsbyer, »Overby« og »Nederby«. Overby har oprindelig samlet sig om en Kreds af Gaarde omkring Gadekæret, mens Nederby snarere er en »Langby«.

— — —

I den ældre Middelalder var Bonden en fri Mand; han sad som Selvejer paa sin Gaard og taalte ikke, at nogen gik ham for nær. Hver Landsby var en lille Stat for sig, styret af Bymændene efter gamle »Vider og Vedtægter«, disse interessante Bygdelove, hvoraf desværre altfor faa er bevarede til vor Tid. De har deres Rod i Middelalderen, men de bevarede deres Livskraft, paa Trods af Adelsvælde og Kongemagt, helt ned i 1800'erne.

Paa Valdemarernes Tid begynder Bønderne at give sig under Adelsmændenes Værn som deres Fæstere. De nød derved den Fordel at blive skattefri i nogen Grad og slap ogsaa af med det meste af Ledingspligten. I Begyndelsen tænkte ingen vel over Faren ved den Overenskomst. Adelsmanden var jo selv en Bonde; hans Gaard var maaske blot den største i Landsbyen; han gik selv som Hr. Torben i Folkevisen, bag sin Plov og var undergivet de samme Kaar som andre Bønder; men han havde Vaabenmærke, og

naar Krig brød ud, mødte han i Kongens Hær med sin Svend. Mod Slutningen af Middelalderen kommer der imidlertid et tydeligt Skel frem indenfor Herremandsstanden, idet nogle »Riddere« ved store Jordekøb, Arv og Giftemaal danner større Godser med faste Borge paa, mens andre Adelsmænd fører en ret ubemærket Tilværelse som Bønder blandt Bønderne.

Ogsaa Kirker, Klostre, Bisper og Kanniker optræder nu som Storgodsejere; men de Bønder, der var blevet Fæstere, og hvis Gaarde nu stadig var Genstand for Handel, trykkedes for hvert Aarhundrede længere ned i Uselvstændighed og Fattigdom, og de faa Selvejere, der var tilbage, maatte kæmpe en haard Kamp for at bevare Friheden.

Her skal, efter de faa bevarede middelalderlige Dokumenter angaaende denne Egns Historie, nævnes et Par Eksempler paa Bøndergods, som kom i Adelsens eller Gejstlighedens Eje.

Væbneren *Absalon Pedersen* tilskøder 1390 alt sit rørlige og urørlige Gods i Scalketorp til Sortebrødrene i Odense.

Ridderen *Niels Bild* ejede i 1408 trende Gaarde i »Bonase«, 1 i »Askou«, 4 i »Skalkendrop« (her boede Oluf Buk og Jens Nielsøn) og 1 i Affuensleff (*Niels Langebalks*). En anden Ridder, *Zabel Kerkendrop* til Borreby og Hørby, ejede i 1405 2 Gaarde i Bovense, 1 i Avnslev og 1 i Hjulby, som han alle giver til Sognepræsten i Nyborg.

Alhed, Urne Jepsens Efterleverske, giver 1414 3 Skpr. Land til Dominikanerne i Odense.

Fru *Elsebe Bryske* (Dallund) tilskøder 1462 St. Hans Kloster i Odense en Gaard hun ejede i »Awensløf«. Dette rige Kloster ejede flere Gaarde i Avns-

lev,¹⁾ den ene havde det faaet fra Hr. Peder Marsvin til Lindved og Hollufgaard, † 1528. Ogsaa Skrøbes have tilhørte Klosteret.

1472 mageskifter *Morten Skinkel* (af Juelskov) og *Henrik Friis* deres to Gaarde, den ene »y Auensløff, szom Mosze y boer, then anden y Hiulby, szom Jes Knudtzen nu y boer« til Præsten Hans Svendsen i Nyborg.

1491 hører vi om en Herremand *Urne Jepsen* i Aaskov, han nævnes i et Skøde paa Skovsbo, sammen med »otte lovfaste Dannemænd«, deriblandt Peder Jyde i Bogense, Anders Lacher og Poul Grærgersen i Korpendrup.

I St. Knuds Klosters Arkiv i Odense fandtes Skøder paa flere Gaarde her paa Egnen, saaledes havde *Folmer Skinkel* tilskødet Munkene sin Gaard i Skalkendrup, Fru *Eline Jensdatter* af Rolfsted 2 Gaarde, den ene i Bogense, den anden i Kissendrup, og *Jens Eriksen* gav Skøde paa »hvad Klosteret ejede i Corpendrop«.

Endelig kan nævnes, at *Calente Gilde* i Nyborg bl. a. ejede »en Gaard i Aunsløv«, som svarede 4¹/₂ Ørter Byg (50 Skpr.), 1 Skp. Smør, 1 Lam, 2 Gæs og 4 Høns. Og desuden »en Gaard ibidem, kaldes *Høysgaard*«,²⁾ (3 Pund Byg (9 Tdr.), 1 Mark, 1 Skp. Smør, 1 Lam, 2 Gæs og 4 Høns).

Et andet Gilde, *St. Gertruds*, i Nyborg, ejede

¹⁾ I Klosterets Arkiv fandtes 1558 et Brev paa »two gaarde udi Affwensløff« — »Item etth *Peder Marszwiins* mageskiffte breff paa two gaarde, hand hagde seg mageskiffett fraa og till *sancti Hannsis closther*, thenn enne udi Affwensløff och thenn annden vdi Nerrow liggendis«. — »Item eet papirs mageskiffte breff paa *Skrubbeshafue* till sancti Hannsis closther«.

(De ældste d. Arkivregistraturer S. I 621.)

²⁾ Det er den Gaard, Hans Laur. Petersen i Overby, ejer. Den hedder endnu Højgaard.

»en Gaard i Avnslev, Lauritz Hvithoved iboer, skylder 3 Ørter Byg, og en Gaard der sammesteds, skylder 1 Ørte Byg og 8 Skpr. Disse Gilders Ejendomme blev henholdsvis 1555 og 1572 henlagt til Nyborg Kirke.

Men den største Godsejer her paa Egnen blev efterhaanden *Kronen*. Kongen havde jo en Gaard et Sted ved *Hjulby* og denne »*Gammelborg*«,¹⁾ som den kaldes, afløstes c. 1170 af »*Nyborg*«, som Knud Prislavssøn opførte, hvor Aaen naar Fjorden. Slottet her kom til at spille en stor Rolle i Middelalderen; det laa jo centralt i Riget. Kongerne boede her ofte, og de søgte — især efter Reformationen — at erhverve Jordegods omkring Borgen, til Forsyning med Næringsmidler og til Jagtdistrikter. Derfor gik adskillige af Egnens Bøndergaarde over i Kongens Eje.

I »*Kong Valdemars Jordebog*«,²⁾ hvis første Afsnit er en Fortegnelse over Kongens eller Kronens Jordegods paa Valdemar Sejrs Tid (c. 1231), nævnes *Hjulby* som Kongens Ejendom, vurderet til 9 Mark Guld. Derefter følger *Vinding Herreds* fire »*Fjerdinger*«:

»I *Agnslaf Fjerding* er 24¹/₂ Havner, af hver Havne gives 2¹/₂ Ører Havre, 2 Øre Penninge og 18 Penninge og 6 Høns. I *Colthorp Fjerding* er 10 Havner. I *Ørbæk Fjerding* er 8 Havner. . . I *Sølyng Fjerding* er 16 Havner«.

(— En Havne, hafnæ, var det Jordomraade, som skulde stille een Mand til Kongens Ledings-

¹⁾ Efter en anden Forklaring har »*Gammelborg*« ligget Ø. f. *Vindinge*, hvor en naturlig dannet Bakke ved Aaen endnu udpeges som *Voldstedet*.

²⁾ »*Liber census daniæ*«, udg. v. Oluf Nielsen. Kbh. 1873.

skibe. Det omfattede ofte 3 hele Gaarde, som vistnok saa skiftedes til at stille en Mand hvert tredje Aar. 1 Øre Havre er c. 36 Skæpper; for Avnslev Fjerdings Vedkommende bliver den aarlige Skyld til Kongen altsaa 882 Skpr. Havre, dertil kommer saa Pengeafgiften, der maaske kan omsættes til c. 64 Ører Sølv (1 Øre Sølv vil i vor Tids Mønt være c. 10 Kr.) og endelig alle Hønsene! —)

Disse Afgifter betyder naturligvis ikke, at Kongen ejede hele Herredet; Hjulby var Slægtens Privateje, mens de andre Sogne blot svarede Skyld til hans Underhold, hans »Løn«.

Men senere, især efter Reformationstiden, begynder Kongerne med stor Iver at samle Bøndergods, som idelig forøges og afrundes ved Magelæg og nye Køb. Her skal blot nævnes, at i Matrikelbøgerne fra 1664 opføres som »kgl. Majestæts Tjenere« under Nyborg Slot 14 Bønder i Avnslev, 12 i Rejstrup, 6 i Nordenhuse, 1 paa Skrøbeshave, 11 i Skalkendrup, 1 i Aaskov, 10 i Korkendrup og 2 i Bovense, og vistnok 12 i Hjulby. Kronen ejede langt over Halvdelen af Jorden i disse tre Sogne, Resten hørte under forskellige Kirker, Hospitaler og Herregaarde, og kun et Par Bønder nævnes som Selvejere.

Saaledes er nu Overgangen sket, fra den ældre Middelalders frie Bønder til 1600'ernes »kongelige Tjenere«.

De eneste bevarede Minder fra Middelalderen er de gamle Kirker i Avnslev, Bovense, Ullerslev og Fløstrup, en femte i Hjulby blev nedbrudt 1555. De ældste Partier i dem stammer fra 1200'erne, Valdemarernes store Kirkebygningstid, men det vil være

rimeligt at antage, at de har afløst endnu ældre Kirker af Træ. Inddelingen i *Sogne* — det Omraade, hvis Folk søger samme Kirke — stammer fra Sven Æstrids søns og hans Sønners Tid, altsaa mindst et Aarhundrede før de nuværende Kirker er rejst. Det er oprindeligt alene en gejstlig Inddeling, for Kirkens og Præstens Skyld; senere fik den jo en mere omfattende Betydning. I mange Aar havde Avnslev og Bovense hver sin Sognepræst.

Men om Kirkerne og de første Præster i Avnslev og Bogense vil et senere Kapitel berette.

I det følgende vil vi — i Fortsættelse af det Stykke, der omhandlede Egnens Oldtidshistorie — søge at belyse disse Sognes — især Avnslev og Bovenses — Bebyggelseshistorie i Middelalderen, da de gamle Landsbyer opstaar, og sluttelig kaste et Blik paa det nu forsvundne middelalderlige Tingsted i Aalykkeskoven ved Mindehøj.
